

abans del S. xv (*AlcM*), però és de creure que ja circulava en el XIII, car se'n va formar el derivat *costera* i d'altres, veg. en els derivats. Locució *costa a costa* eiv. (cf. *anar costa costa*, *AlcM*), Villangómez (*Ll. d'Eiv.*, p. 82).

Costa a o de costa a es van usar en el sentit de 'al costat de', i apostrofades *cost'a* es perdé la noció d'aquest caràcter compost convertint-se en una preposició: «posà ses tendes *costa*-l mur de la ciutat», «lo burg Dalmau, *costa* Gènova, en Lombardia», «un loch fort qui ha nom Arçaç, *costa* Trípol» en la versió catalana dels *Gesta Comitum* (segona meitat segle XIII, ms. de 1345), 17.13, 17.19, 14.2; en algun altre passatge d'aquesta obra es *de costa*;¹ «a<s>sech se *costa* elles», Llull (*Blanq.* II, 92.14); «*costa* la balma», *VidesR* (fº 55v1, n. 30 i 31a; d'altres fº 4r1, 6v1, 25r2); «en lo rech o *costa* el rech», ross., 1319 (i d'altres, 1351, 1386, *InvLC*); «exiren de la vila, e com foren *costa* l pont de Casteylò ---», c. 1330 (*BABL* v, 293); «cant Yosep fo *costa* lo rey, s'f'l conselà ---», «que vós yagats *costa* mi», «*costa* una mata», Reixac (*Questa*, 99.18, 135.14, 44.6); «la segona vegada, pod si-s vol, sens licència d'ella, seure *costa* ella», «los amans, com poden ésser lo hu *costa* l'altre, gran remey los és», ACapellà (*De Amore*, pp. 36, 58).

D'altra banda també es troba *de costa* i en textos tant o més antics (per als *Gesta*, supra): «parria-us bé que-ns asseguéssim sots aquests arbres, *de costa* aquesta beyla font?», «assech-se *de costa* los tres savis ---», Llull (*Gentil*, pp. 12, 299), «una gran serpent passà *de costa* Fèlix, e Fèlix hac molt gran temor» (*Merav.* I, 33); «les roches an les Postats en tal domenge, que quis que les aye en son feu --- no bastesca sobre elles, ni *de costa* elles, força ni castell», *Usatges* (*NCl.*, 91); «pragà-l que romagués *da costa* él», «él los feu a<s>seura, hi él a<s>sigués *de costa* éls», Reixac (*Questa*, 53.5, 16.33); en les *VidesR* sembla distingir-se l'ús adverbial, expressat per *de costa*, del prepositiu que ja hi he exemplificat (veg. el glossari).

DERIV.: Els distingiré segons les accs. principals:

A) 'Costella'. *Costal* adj 'relatiu a les costelles'; *intercostal*; *subcostal*. *Costella* [S. XIII, Llull], aviat tendí a substituir *costa* en l'acc. etimològica d'aquest: «Déu, per sa mà, / dona formà, / d'una *costella*, / jus la mamella / ---», JRoig (*Spill*, 10313); «lo tel --- en part carnós, que està apegat a la espina y *costelles* y partex lo fetge dels lleus: diaphragma», OPou (*TbPu.*, 252); veg. més en *DBal.*; *costellada*.

Costellam [1839, Lab.]; «posí la guilla darrera la porta forana: era tocada del *costellam*; treya la llengua», Bosch de la Tr., *Recorts*, 165; per a una dita val., veg. cita del llibre de Salvà (*Callosa* II, 123, ací s. v. *clam*), 'carcassa d'una embarcació', avui *Costa Maresme-Empordà* (St. Pol, l'Escala, 1937, etc., frases de MSOliver i JRuyra, *AlcM*), molt preferible a *costellatge* amb què alguns calquen el castellà en l'acc. nàutica, o *costellar* en la corporal; *costelló* 'part de la dalla oposada al tall', Arcavell, 1936; *de costellantes*; *costellut*. *Recosta* 'mena de llonza o mitjana més

bona'; cf. la dita proverbial val.: «sí que còsta la chulla de recòsta: se diu en sentit --- material per eixa chulla la millor y més cara de la res, y en sentit metafòric ---», MGadea (*T. del Xd* III, 30), format amb *rere-* ('darrere les costelles'). *Acostellar*; *acostellejar*; *descostellar*; *encostellat*.

CPT.: *Costelladret*. De *costa*: *costàlgia*. *Costo-* forma prefixada *costo-*toràcic, *costo-*esternal, etc.

B) 'Esquena' i parts veïnes, en el cos extern de l'home o bèstia. *Costada* 'cop, patacada' [fi S. XIII, Desclot]: «ben saben que nós no-u poríam durar --- e axí cuydar-nos-íam destruyr, menys de colp e de ~» (§ 147, *NCl.* IV, 173.7); «me vençràs dins ma casa mateixa, sens nafra, sens batalla, sens colp e ses *costada*», Ant. Canals (*Scipió*, *NCl.*, p. 50; ed. Miquel, p. 19); oc. ant. «coup dans le flanc», PDPF.

Costal m., es diu de les menes de feix, paquet o sac destinades a ser portades a esquena d'animal o a coll de persona [Ss. XIII-XIV en docs. i en el *Consolat*]: «si lo dit mercader noliejarà a faixs o a *costals* a a bales o a farcells» (§ 236, *Pard.*, p. 315); doc. ross. de 1368 (*RLR* xxxi, 69); StVicentF (*Serm.* II, 238.16); «los -ls: cubilia oneris», OPou (*TbPu.*, 38); per a la definició tècnica en termes de bosquerol i pagès, veg. *CostManc.* I, 120; *acostalar* 'fer feix, costal' (id., 97): derivat comú amb el cast. [1490], arag. [1375] i port., cf. fr. *côte* «panier» (*FEW* II, 1249b), *DCEC* I, 973a1ss.; *costalada*; *costalaire*; *costalera*.

C) 'Costat, part lateral'. *Costat* [en l'acc. corporal, S. XIII, Llull, Jaume I]: «Tirant adés adés se girava e vehia venir tota la gent, uns aprés d'altres, e tots desbaratats; e per ço ell no curava de res, sinó anant corrent hi en orde; e aquells qui tenien bons cavalls, fins a dar-los de les lances per los costats, aplegaven», *Tirant* (Ag. II, 245; Riq., 486); «PARTS DEL COS --- les axelles --- los *costats*: latus; les illades ---», «MALATIES --- foc de St. Antoni ---; *mal de costat*: pleuritis; física ---», OPou (*TbPu.*, 250, 237); 'part lateral d'un objecte' [Jaume I; Eiximenis]; «PARTS DELS VAXELLS: los *costats*: latus; les costelles ---», OPou (*TbPu.*, 69); en particular 'vessant de la teulada' (Tor de Vall Ferrera, 1932) i en alt-aragonès (que en aquest punt no sols admet el sentit no corporal, a diferència del cast. i com el cat., sinó que àdhuc l'amplia, fent *costáu* o *costado* substitut del cast. *ladera*: en particular en la zona verera a Jaca: *Costau del Rallón* Abay, *Costau de las Culebras* Ascara, *Costau del Ginipral* Araguás del Solano, 1966). D'ací les locucions adverbials i prepositives *al costat de* (=ll. *juxta*, cast. *junto a*), ja freqüent en JoMartorell: «posà-s al *costat seu*, davant la taula del Rey» (Ag. I, 305; I, 37); *de costat* [Jaume I] «irem *de costat*» (Ag., p. 264), «o fogaril está rodeado de catieras, dos *de costato*», Bielsa (1965).

Probablement són dissimilacions en lloc de **costader*, -dera: *costaler* 'coltell de més de mig metre de llarg', perquè es duia penjat a un costat [1266, *AlcM*; tres exs. barcelonins de docs. de 1300-03 en *DBal.*; «és entès en *costaler*, tot coltell qui haja tres palms justs de cana de Bna. o més», doc. Bna. S. XIV, *BABL* XI, 305; doc. Tort. 1341, *BABL* XI, 414]; adj. (*costalera*,